

Коршевнюк Т.В.

Институт педагогики
Национальной академии педагогических наук Украины

МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ПОДХОДЫ К ИССЛЕДОВАНИЮ ПРОБЛЕМЫ ФОРМИРОВАНИЯ СОДЕРЖАНИЯ БИОЛОГИЧЕСКОГО КОМПОНЕНТА ШКОЛЬНОГО ЕСТЕСТВЕННОНАУЧНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Анотация

В статье в соответствии с общепедагогическим, общенаучным и конкретно-научным уровнями методологии представлены методологические подходы к исследованию проблемы формирования содержания биологического компонента школьного естественнонаучного образования. Традиционные методологические подходы дополнены новыми, адекватными современным научным воззрениям. Методологические основания исследуемого феномена образуют аксиологический, культурологический, системный, синергетический, конкретно-исторический, диатропический, феноменологический подходы. Раскрыты возможности каждого подхода в исследовании указанной проблемы теории и практики обучения биологии учащимися общеобразовательных школ. Внимание уделено перспективам и направлениям дальнейших научных разработок в обозначенном проблемном поле.

Ключевые слова: аксиологический, культурологический, системный, синергетический, конкретно-исторический, диатропический, феноменологический подходы.

Korshevnyuk T.V.

Institute of Pedagogy
National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine

METHODOLOGICAL APPROACHES TO RESEARCH PROBLEMS OF FORMATION OF CONTENT BIOLOGICAL COMPONENT OF THE SCHOOL SCIENCE EDUCATION

Summary

The article presents the methodological approaches to research problems of formation of content biological component. In research is a combination of traditional methodological approaches in pedagogical researches with modern. Methodological foundation of the studied phenomenon is axiological, cultural, systemic, synergistic, concrete-historical, diatropical, phenomenological approaches. Presented capabilities of each approach in the study of the problem of theory and practice teaching biology students of secondary schools.

Keywords: axiological, cultural, systemic, synergistic, concrete-historical, diatropical and phenomenological methodological approaches.

УДК 37(477)(09)

ІСТОРИКО-ПЕДАГОГІЧНІ ВИТОКИ КЛУБУ ЯК ПЕДАГОГІЧНОГО ФЕНОМЕНУ

Краєва М.В.

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Досліджено історико-педагогічні витоки клубу як педагогічного феномену. Сформульовано актуальність окресленої проблеми та проаналізовано дослідження та публікації, в яких започатковано розв'язання окресленої проблеми. Висвітлено цілі та завдання статті, що відповідають висновкам і перспективам подальшого розвитку в означуваному напрямі досліджуваного періоду. Виділено невирішені раніше частини окресленої проблеми.

Ключові слова: клуб, клубна робота, всебічно розвинена особистість, форми та методи клубної діяльності, пролеткультівські робітничі клуби.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Дослідження історії становлення та розвитку пролеткультівських робітничих клубів як педагогічного феномену та як форми просвітницької діяльності та виховання в 20-ті роки ХХ століття, а також виявлення пе-

дагогічних засад для творчого розвитку громадянина в сучасних умовах зумовили актуальність досліджуваної проблеми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми, на які посилається автор. Аналіз історичної та науково-педагогічної літератури, а також архів-

них документів дав можливість стверджувати, що сама ідея робітничих клубів мала свій початок в давні часи та розвивалася під впливом моральних, ідейних та соціально-політичних потреб народу. Нами було проаналізовано науковий доробок таких відомих дослідників історії педагогіки, як Гинзбург Р., Ермаков А., Малинин А., Науменко Г., Разумов В., Останіна Н. та ін. Їхні наукові праці становлять фундаментальну джерельну базу для дослідження окресленої проблеми.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується стаття. Залишається малодослідженим історико-педагогічний аспект витоків клубів як педагогічного феномену, оскільки в дослідженнях вітчизняних вчених розглядалися проблеми клубної діяльності в загальному баченні. Заслуговує на увагу пролеткультівська клубна діяльність в 20-і роки ХХ ст., оскільки педагоги-новатори, науковці та методисти проводили активну пошукову роботу з виявлення нових форм та методів клубної діяльності, що мала на меті формування нового світогляду, виявлення творчого потенціалу особистості та соціалізації особистості в суспільстві. Але, зважаючи на певні аспекти досліджень того часу, проблема появи клубів залишається малодослідженою.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Ціль статті – висвітлити історико-педагогічні витоки клубу як педагогічного феномену. Завдання статті – оприлюднити результати наукового пошуку з питань дослідження історіографії окресленої проблеми.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Початок ХХ століття стає відповідною точкою педагогічного визнання ідеї пролеткультівської клубної діяльності як однієї з важливих форм впливу на формування особистості громадянина нової формації, набуває широкого обговорення на педагогічних нарадах та з'їздах працівників народної освіти. В періодичній пресі з'являються публікації, які певною мірою узагальнюють та систематизують клубну роботу. В працях вітчизняних науковців того часу було закладено першооснову науково-педагогічного та теоретичного визначення клубної роботи як власне педагогічного феномену. Робітничий клуб має визначення самодіяльного об'єднання робітничого класу у вільно-вибіркових заняттях для проведення дозвілля, яке мало на меті задоволення особистих вподобань та інтересів кожного члена клубу задля розвитку всебічно розвиненої особистості та формування активної життєвої та громадської позиції в світлі завдань партії.

На початку розбудови української державності з врахуванням педагогічного досвіду як закордонної, так і вітчизняної педагогіки уряд УСРР і УНР створили на базі Секретаріату народної освіти УНР спеціальний департамент, а на базі Наркомосвіти УСРР – клубну секцію з метою створення мережі пролеткультівських робітничих клубів, а також методичної та теоретичної бази, що мало забезпечити ефективність клубної роботи.

«Декларація Наркомосвіти УСРР про соціальне виховання дітей» (1920 р.) стала поштовхом для створення та організації мережі позашкільної роботи на базі пролеткультівських робітни-

чих клубів, яка отримала назву клубів для учнівської молоді.

Пріоритетними завданнями роботи робітничих клубів в 20-ті роки ХХ століття було визначено наступні: організація робітничого класу в суспільні групи; здійснення ідеологічного, патріотичного, інтернаціонального, політичного, а також розумового, морального, трудового, естетичного виховання та розвитку; поширення політичної ідеології та залучення до активного суспільного та громадського життя [2, с. 243].

Було встановлено, що діяльність робітничих клубів як форми педагогічного впливу на широкі маси населення будувалася на засадах добровільності та демократії; розвитку всебічно розвиненої особистості; зумовленості форм, методів та змісту клубної роботи суто інтересами членів клубу; врахуванні пропозицій та думок учасників клубної роботи, динаміки їх інтересів та бажань; розвитку та різноманітного стимулювання ініціативи, творчості та самодіяльності особистості; доступності робітничих клубів для всіх бажаних, хто визнає статут клубу та дотримується його [4, с. 58].

Основними формами та методами роботи робітничих клубів даного періоду стали: багатифункціональні гуртки (технічні, художньої самодіяльності, суспільно-корисної праці, предметні, спортивні тощо); лекції, бесіди, конференції, диспути на наукові, суспільно-політичні, трудові теми; організація кооперативів та виробничої праці; проведення різноманітних заходів (організація концертів, звітів художньої самодіяльності, виставки); організація масових театральних заходів (дитячі ранки, святкові вечори), вечорів відпочинку; спортивні змагання, розваги, різноманітні ігри; зустрічі з представниками виробництва та колективами підприємств та інші види культурного відпочинку [6, с. 74].

Основними та провідними тенденціями розвитку клубної роботи в робітничих колах в досліджуваній період були наступні: визнання клубної роботи як складової системи просвіти країни в цілому; спрямування діяльності на всебічний гармонійний розвиток особистості; забезпечення підтримки зі сторони керівництва держави для підвищення інтенсивності розвитку пролеткультівської клубної діяльності як форми просвітницької роботи; підпорядкування основних завдань пролеткультівської клубної діяльності з метою формування нової соціалістичної ідеології; об'єднання прагнень та зусиль керівництва держави, виробничих колективів та різноманітних громадських організацій з метою розвитку пролеткультівських робітничих клубів; посилення ролі клубів у соціальному захисті дітей та підлітків; спільні зусилля, спрямовані на профорієнтацію молоді; спрямування змісту діяльності робітничих клубів на розвиток змістового та різнопланового дозвілля; всебічний розвиток інтересів та здібностей робітничих мас [1, с. 7].

Педагогічно-методичне забезпечення клубної роботи в 20-ті роки здійснювалося та контролювалося мережею відповідних установ, а саме – головним управлінням соціального виховання Наркомосвіти України, науково-педагогічним комітетом, клубними секціями та їх відділами, педагогічно-дослідними станціями, бібліотеками та методичними центрами.

Методична робота мала спрямування на вивчення та розповсюдження передового педагогічного досвіду клубної роботи, на пошуки ефективних форм та методів організації пролеткультивських робітничих клубів, на розробку та розповсюдження науково-методичної літератури. З цією ж метою проводилися тематичні науково-методичні семінари, конференції, організувалося видавництво та публікація різноманітних матеріалів з досвіду роботи пролеткультивських робітничих клубів.

Політику держави в 20-ті роки в галузі підготовки та перепідготовки клубних кадрів було спрямовано на цільову орієнтацію працівників, підвищення престижності роботи клубних кадрів; врахування та задоволення потреб суспільства та окремих організацій в якісних педагогічних кадрах для робітничих клубів; кваліфіковану підготовку та перепідготовку педагогічних кадрів для роботи в клубній сфері; широкий обмін, вивчення та розповсюдження передового педагогічного досвіду в пролеткультивській клубній роботі; введення в роботу робітничих клубів нових педагогічних програм, планів; розповсюдження науково-методичної літератури [3, с. 124].

Аналіз багаторічної практики діяльності робітничих клубів дозволив виділити перспективний педагогічний досвід, який заслуговує на увагу та використання в сучасних умовах реформування освіти. Це можуть бути клубні дні на базі закладів освіти, на підприємствах та при будинках культури (субота, неділя); клуби професійної орієнтації при школах; мережа клубів при громадських організаціях.

Актуальність досвіду діяльності пролеткультивських робітничих клубів полягає в тому, що він відіграє значну роль у боротьбі з негативними явищами серед молоді, такими як алкоголізм та наркоманія.

Початок ХХ століття ознаменувався як початок інтенсивного розвитку клубного руху за кордоном, зокрема в Німеччині, Індії, США, Англії та ін. Досвід роботи закордонних клубів вивчався вітчизняними дослідниками і мав вплив на розвиток теорії і практики педагогіки, але системний аналіз показав, що цілеспрямований вплив на розвиток та організацію клубної роботи в дореволюційний період мали поодинокі явища, тому що будь-яка організована робота поза межами просвітницьких закладів розглядалася як прояв лібералізму та не мала підтримки зі сторони уряду.

Політичні та соціальні події, що мали місце в період 1917-1919 рр. в Україні кардинально змінювали умови для здійснення освітньо-виховного процесу. Перед вітчизняними педагогами відкривалися широкі можливості докорінної зміни та перебудови освіти в умовах демократизації. Формування та організація позашкільного виховання як складової системи просвітництва мали на меті вирішення поставлених завдань на державному рівні відповідно до політично-ідеологічних цінностей.

Уряд УНР розглядав позашкільну освіту як складову освіти в цілому. В складі секретаріату освіти було створено Департамент позашкільної освіти, який очолила С. Русова. Його метою було науково-теоретичне обґрунтування роботи клубів для молоді, узагальнення та розповсюдження досвіду роботи вітчизняних та закордонних клу-

бів та секцій та впровадження передового педагогічного досвіду в роботу пролеткультивських робітничих клубів, діяльність яких спрямована на всебічний гармонійний розвиток особистості, яка була б носієм нової ідеологічної культури, демократичних перетворень та перебудови суспільства. Завданням Департаменту передбачено здійснення керівництва позашкільною освітою в країні, спрямування роботи клубів на задоволення потреб та інтересів молоді та робітників, відкриття позашкільних відділів освіти для координації роботи в клубах та секціях. Обов'язком Департаменту було здійснення курсової підготовки інструкторів позашкільної освіти та штатних працівників клубів з урахуванням специфіки аудиторії слухачів (сільських чи міських жителів), які мали діяти послідовно та систематично в аспекті просвітницької роботи; організувати методичну роботу; створювати оптимальні умови для розвитку нових форм клубної роботи та активно застосовувати їх на практиці з метою соціалізації; систематизувати позитивний досвід роботи педагогів-новаторів з різних регіонів України. Департамент позашкільної освіти займався поглибленим вивченням різноманітних форм та методів клубної роботи та умов їх впровадження на практиці [5, с. 122].

В цей період було здійснено ряд реформ за підтримки Наркомосвіти України в сфері освітньо-виховної політики, які мали на меті покращення роботи пролеткультивських робітничих клубів різного типу та спрямування та усунення перешкод на шляху до реформування. В Україні було затверджене «Положення про єдину трудову школу» (1917 р.), яке мало забезпечити виховну мету у тісному взаємозв'язку з життєвими реаліями суспільства; розвиток у слухачів курсів і відвідувачів клубів активності, пізнавального інтересу та самодіяльності, заснованих на принципах гуманізму та інтернаціоналізму. Вітчизняними педагогами була створена ціла мережа клубів як найбільш ефективних осередків розвитку громадянина нової формації. Клубна діяльність вважалася однією з найперспективніших форм позашкільної роботи та роботи з молоддю. При Наркомосвіти України було створено відділ дитячих клубів. Вперше в світовій історії Народний комісаріат освіти України підпорядковує свої дії відповідно до соціального захисту дітей та до створення умов для всебічного розвитку особистості. В цей період при Наркомосвіти створюються різноманітні клубні осередки: клуби робітників, клуби робітничих підлітків, самостійні (ініціативні) клуби, школи-клуби робітничих підлітків та робітників, загальні клуби однієї професії, центроклуби, школи-клуби робітничої молоді, сільськогосподарські клуби, шкільні клуби, клуби-приймальні, будинки-клуби, клуби для безпритульних, клуби-ідеальні.

Даний досліджуваний період відзначався тим, що всі діючі клуби та їх осередки повинні були підпорядковуватися органам народної освіти, що давало змогу об'єднати мету та завдання просвітницької діяльності та здійснювати керівництво клубами централізовано. Клубна робота за своїм змістом підпорядковувалася основним завданням соціалістичного виховання, а саме мала на меті розширити ідейно-політичний світогляд громадян-

нина країни, дати знання про об'єктивні закони розвитку суспільства та природи, підпорядкувати громадські погляди до сфери державних інтересів, створити сприятливі умови для розвитку інтересів, здібностей та загальної ініціативи.

В Україні (1917-1919 рр.) активізується здійснення методичної роботи для організації клубної роботи як з робітниками, так і з дітьми. Публікації періодичних видань того часу висвітлюють позитивний досвід вітчизняних та закордонних клубів, робляться спроби узагальнити приклад клубної роботи в інших країнах та перенести його на вітчизняну аудиторію (С. Крюков, Б. Борович, О. Зеленко та ін.). Широке обговорення на шпальтах педагогічних часописів приділяється проблемам клубної роботи: види діяльності у клубах, висуваються вимоги до приміщення клубу та його обладнання, відображення провідних ідеологічно-політичних ідей у змісті занять клубів, узгодження з програмою клубної діяльності основних державних критеріїв розвитку та розбудови соціалістичного суспільства та ін.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальшого розвитку в цьому напрямку. Клуб на початку 20-х років ХХ століття розглядається як одна з найбільш ефективних форм роботи зі

здійснення просвітницької діяльності та користується підтримкою з боку держави. В досліджуваний період було закладено теоретичне підґрунтя для подальшого ефективного розгортання клубної діяльності на території України в умовах розбудови нового соціалістичного устрою.

На початку 20-х років ХХ століття в Україні було поставлено питання про соціальне виховання і соціальний захист громадянина та дітей зокрема. Розвитку та педагогічного впровадження набувають ідеї соціалізації та демократизації навчально-виховних закладів, педагогічного підходу до розвитку особистості, впроваджуються нові ідеї трудової школи та підготовки робітничої молоді до громадського життя в нових умовах відбудови соціалістичного суспільства. Основною метою виховання молоді в клубах є підготовка до активної та свідомої участі в соціалістичному будівництві, набуття соціального досвіду, формування ідеалу відповідно до вимог партійного спрямування та до вимог часу, виховання індивідуальних рис громадянина, навичок праці та культури спілкування. Система організації пролеткультівських робітничих клубів як складника позашкільної освіти не мала аналогів у світовій педагогіці.

Список літератури:

1. Гинзбург Р. Клуб как он есть / Р. Гинзбург // Рабочий клуб. – 1925. – № 1. – С. 7-8.
2. Ермаков А. Луначарский и Пролеткульт / А. Ермаков // Дружба народов. – X, 1968. – С. 242-247.
3. Малинин А. Луначарский и Пролеткульт / А. Малинин // Академия наук Белорусской ССР. Отделение общественных наук / Доклады на XX конференции молодых ученых. Вопросы права, литературоведения и искусствоведения. – Минск, 1965. – С. 123-130.
4. Науменко Г. Как оценить роль Пролеткульта в развитии социалистической культуры / Г. Науменко // Историки отвечают на вопросы. – М.: Московский рабочий, 1988. – С. 57-62.
5. Останіна Н. Проблеми організації клубної роботи з учнівською молоддю в педагогічній теорії й практиці України (1917-1931 рр.): дис... канд. пед. наук: 13.00.01 / Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. – К., 2004. – 244 с.
6. Разумов В. Роль рабочего класса в строительстве социалистической культуры в начале революции и в годы гражданской войны (1917-1920) / В. Разумов // Роль рабочего класса в развитии социалистической культуры. М., 1967. – 149 с.

Краевая М.В.

Уманский государственный педагогический университет имени Павла Тычины

ИСТОРИКО-ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ИСТОКИ КЛУБА КАК ПЕДАГОГИЧЕСКОГО ФЕНОМЕНА

Аннотация

Исследованы историко-педагогические истоки клуба как педагогического феномена. Сформулирована актуальность обозначенной проблемы и проанализированы исследования и публикации, в которых начато решение обозначенной проблемы. Освещены цели и задачи статьи, соответствующие выводам и перспективам дальнейшего развития в обозначенном направлении исследуемого периода. Выделены нерешенные ранее части обозначенной проблемы.

Ключевые слова: клуб, клубная работа, всесторонне развитая личность, формы и методы клубной деятельности, пролеткультовские рабочие клубы.

Kraieva M.V.

Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University

HISTORICAL AND PEDAGOGICAL ORIGINS OF THE CLUB AS A PEDAGOGICAL PHENOMENON

Summary

Investigated historical and pedagogical origins club as pedagogical phenomenon. Formulated urgency of the problems outlined and analyzed research and publications in which a solution of the problems outlined. Deals with the goals and objectives of the article that the findings and the prospects for further development in the direction signified the period. Highlight of the unsolved problems outlined.

Keywords: club, club work, an intelligent personality, forms and methods of club activities Proletkult workers' clubs.

УДК 378.09:339.9.012.24

СУТНІСТЬ І СТРУКТУРА МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Кричківська О.В.

Тернопільський національний економічний університет

У статті досліджено та узагальнено основні підходи до визначення структури міжкультурної комунікативної компетентності майбутніх фахівців зовнішньоекономічної діяльності. На основі функціонального підходу виокремлено компонентний склад (мотиваційно-ціннісна; когнітивно-пізнавальна; культурно-поведінкова; функціонально-прагматична; особистісно-розвивальна; рефлексивна) та уточнено зміст міжкультурної комунікативної компетентності студентів-міжнародників.

Ключові слова: міжкультурна комунікативна компетентність, фахівці зовнішньоекономічної діяльності, формування, компонента, структура, досвід міжкультурної взаємодії.

Постановка проблеми. Проблема міжкультурної комунікації стає особливо актуальною у зв'язку зі складними процесами, які відбуваються сьогодні у глобалізованому світі. У контексті цих процесів особливе значення набуває проблема міжкультурної комунікативної компетентності, як основи взаєморозуміння і взаємодії між представниками різних культур. Особливі вимоги до володіння міжкультурною комунікативною компетентністю висуваються до фахівців, які працюють у сфері міжнародних зв'язків.

Аналіз останніх досліджень. Питання підготовки студентів вищих навчальних закладів у руслі компетентнісного підходу є предметом вивчення багатьох дослідників. Серед зарубіжних вчених варто назвати Р. Боятциса, В. Ландшеер, Д. МакКлелланда, А. Мейхью, Дж. Равена, Лайл Спенсер і Сайн Спенсер, Р. Хайгерті, Е. Шорт та ін. Ця проблема перебуває у колі уваги російських (В. Байденко, О. Бермус, В. Болотов, Е. Зеєр, І. Зимня, В. Краєвський, В. Серіков, І. Фрумін, А. Хуторський та ін.) й українських вчених (Н. Бібік, П. Бачинський, І. Гудзик, І. Драч, С. Калашнікова, Я. Кодлюк, В. Луговий, О. Овчарук, О. Пометун, О. Савченко, С. Сисоєва, О. Слюсаренко, Т. Смагіна, М. Степко, Ж. Таланова, Г. Терещук та ін.).

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується стаття.

Аналіз психологічної і педагогічної літератури свідчить, що проблема визначення структури міжкультурної комунікативної компетентності є все ще актуальною, оскільки невирішеними залишилися питання виокремлення та обґрунтування складових міжкультурної комунікативної компетентності майбутніх фахівців зовнішньоекономічної діяльності.

Мета статті – на основі функціонального підходу визначити структуру та зміст складових міжкультурної комунікативної компетентності майбутніх фахівців зовнішньоекономічної діяльності.

Виклад основного матеріалу. У наш час існують різні варіанти і підходи до визначення структури міжкультурної комунікативної компетентності (далі – МКК). Так, наприклад, при розробці структури МКК Т. Симоненко, І. Гудзик, А. Хуторський та ін. опираються на компетенції, як складові компетентності. Інші вчені, серед яких Г. Єлізарова, ототожнюють компетентності та компетенції. У свою чергу О. Леонтович в структурі міжкультурної компетентності виділяє: мовну, комунікативну і культурну складові. Посвоєму унікальною є спроба С. Rosado розглянути МКК як когнітивну, афективну й оперативну здатність до адаптації внутрішньої системи людини в усіх контекстах міжкультурної комунікації [8]. Ще один спосіб визначення компонентного складу структури МКК, яким скористався М. Го-